

**LAST VICTORIES OF THE
OTTOMANS, OR TWO
STRONGHOLDS IN COSSACK LANDS
[REVIEWED BY: KAHRAMAN, ŞAKUL
(2021). *KAMANİÇE KUŞATMASI 1672.*
ISTANBUL, 112 p.; KAHRAMAN,
ŞAKUL (2022). *ÇEHRİN KUŞATMASI
1678. ISTANBUL, 240 p.]***

Volodymyr Poltorak

Ph.D (History), Associate Professor
Odessa I.I. Mechnikov National University
2, Dvoryanska Str., Odessa, 65082, Ukraine
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-0406-6907>
E-mail: poltorak@onu.edu.ua

Citation: Poltorak, V. (2022). Last victories of the ottomans, or two strongholds in cossack lands [Reviewed by: Kahraman, Şakul (2021). *Kamanice kuşatması 1672*. Istanbul, 112 p.; kahraman, şakul (2022). *Çehrin kuşatması 1678*. Istanbul, 240 p.]. *Chornomors'ka mynuvshyna: notes of the Department of the history of Cossacks in the South of Ukraine /* V.A. Smolij, ed. Odesa, vol. 17, pp. 151-153.

Submitted: 20. 11. 2022

**ОСТАННІ ПЕРЕМОГИ ОСМАНІВ,
АБО ДВІ ТВЕРДИНІ В КОЗАЦЬКИХ
ЗЕМЛЯХ [РЕЦ.: КАХРАМАН САКУЛ.
KAMANICE KUSATMASI 1672.
ISTANBUL, 2020, 112 s.
AND KAHRAMAN SAKUL. *CEHRİN
KUSATMASI 1678. ISTANBUL, 2021.240
s.]***

Володимир Полторак

Кандидат історичних наук, доцент
Одеський національний університет
імені І. І. Мечникова
Вул. Дворянська, 2, Одеса, 65082, Україна
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-0406-6907>
E-mail: poltorak@onu.edu.ua

Цитування: Полторак В. Останні перемоги османів, або дві твердині в козацьких землях [Рец.: Kahraman Sakul. *Kamanice Kusatmasi 1672*. Istanbul, 2020, 112 s. and Kahraman Sakul. *Cehrin Kusatmasi 1678*. Istanbul, 2021. 240 s.]. *Чорноморська минувшина: записки Відділу історії козацтва на півдні України: зб. наук. праць/ за ред. В. А. Смолія. Одеса : ФОП Бондаренко М., 2022. Вип. 17. С. 151-153.*

Отримано: 20.11.2022

Поворотним пунктом в історії Османської історії визнана Віденська кампанія 1683 року, після якої розпочалась черга військових невдач і втрата Портою європейських володінь. Ця трагічна для турків-османів історична подія затьмарила попередні успіхи експансії, які напередодні Віденської катастрофи продемонстрували дві кампанії 1672 та 1678 років, проведені на теренах українських земель з метою захоплення двох до того неприступних твердинь. Турецький військовий історик Кахраман Шакул вже не вперше звертається до теми славних османських звитяг – перша його книжка в цій серії була присвячена захопленню у 1663 р. Уйвара (Нове Замки, сучасна Словаччина). Але безумовно для українців, дослідників історії козацтва значно цікавішими є саме дві нові книжки в серії – про облоги Кам'яця і Чигирини, які побачили світ протягом 2021 та 2022 років.

Перша з рецензованих книг під назвою «Кам'янецька облога 1672» оповідає про першу й останню облогу, в якій брав участь безпосередньо султан Мехмед IV – нечувана для України експедиція, яку порівняти можливо лише з Хотинською кампанією 1621 року. Завоювання цього неприступного замку, який на той час належав Речі Посполитій, за 10 днів було зустрінuto з ентузіазмом в Османській імперії та страхом серед її супротивників. Завдяки літературним і вишуканим повідомленням, які сповіщали про завоювання, в Європі було написано багато праць, щоб застерегти від османського експансіонізму, а вчені того періоду прискіпливо аналізували технічну інформацію про війну за фортеці. Згодом цей епізод надихнув польського письменника Генрика Сенкевича на створення образу Міхала Володийовського, зробивши його національним героєм Польщі. Кахраман Шакул визнає, що Моральна депресія, спричинена невдачею під Віднем 1683 р., призвела до того, що такі перемоги були забуті. Автор своєю працею не лише нагадує про легендарну османську облогу, а й спростовує сучасні упередження щодо османів.

Друга книга продовжує розповідати передісторію Віденської поразки 1683 р., і доповнює карту перемог. Облога 1678 р. – це фактично історія того, як османи не залишили Україну росіянам. Шакул знов звертається до України, яка стала полем битви. Похід, який очолив Кара Мустафа-паша з Мерзіфона в 1678 р. під час правління Мехмеда IV і в результаті якого було взято гетьманську столицю Чигирин, є символічною перемогою османів над росіянами в українських степах. Шакул, заходячи з пером до солдатського намету, звертає увагу на подробиці військового побуту, а не лише на стратегічні рішення командувачів. Це дослідження – не просте хронологічне оповідання. Перегортаючи сторінки, ви станете свідками напруги в штабі, ознайомитесь з психологічними змінами в армії та навіть прослідкуєте вплив релігійних очікувань на розгортання бойових дій.

Автор досліджує облогу в контексті майбутніх подій 1683 р. Він задається питанням, як османська армія, яка продемонструвала силу під Чигирином, програла через п'ять років? Тоді як блискуча облогова тактика командувача Кара Мустафи-паші обернулася блискучою перемогою в під Чигирином, чому вона принесла поразку у Відні? Ці та інші питання не дають спокою авторові – і багато в чому ми отримуємо на них відповідь в дослідженні. Комплексність розгляду військової кампанії від моменту формування армії і планування дій до безпосередньо бойового зіткнення та висновків з облоги разом з великою увагою до ілюстративного супроводження тексту призвели до того, що «Облога Чигирин» вдвічі перевищила «Облогу Кам'янця» за обсягом. Разом дві книжки по суті складають двотомне дослідження обсягом 352 сторінки.

Щодо спільних позитивних рис обох монографій слід відзначити високий рівень володіння автором матеріалом – незважаючи на те, що формат книжок науково-популярний, усі роздуми та висновки автора обґрунтовані джерелами та яскраво проілюстровані. Авторські реконструкції в 3D форматі дозволяють наочно уявити стан укріплень обох фортець, їх стратегічне розташування. Деякі елементи креслень базуються на прочитанні досі не відомих або не врахованих джерел. Рівень деталізації безпосередньо ближнього бою неймовірний – прискіпливо відібравши усі свідчення, Кахраман Шакул немов детектив робить відтворення кожного епізоду штурмів та сутичок під стінами фортець день за днем. Розвінчуються необґрунтовані стереотипи щодо розмірів османської армії, реалістично проаналізовані джерела щодо артилерійської та мінної складової підготовки штурмів.

Головний результат обох досліджень – це сформування цілісного системного уявлення про переваги та недоліки османського війська на піку його могутності. Системна криза імперії вже підточила зсередини колись незламну потугу. Напруження на межі можливостей, надмірний ризик там, де слід було б підпорядковуватись тверезому розрахунку – це вже зараз ми сприймаємо такі риси як хиби, натомість успіх в протистоянні з очевидно слабшим супротивником, що у 1672, що у 1678 рр. створив певну ілюзію непереможності як у османського військового керівництва, так і в армії. Не слід

недооцінювати і те, що супротивник добре вивчив досвід обох облог і взяв до уваги спостережені тактичні та стратегічні схеми османів.

Особливо слід відзначити розгляд автором українського фактору у обох протистояннях. Більш того, розглядаючи козацьку державу як активного суб'єкту військових дій, Шакул стверджує, що обидві кампанії можуть розглядатись як приклад турецько-української військової співпраці. Показовим в цьому світлі виглядає карта бойових дій 1678 р. в порівнянні з тими українськими землями, які були в березні 2022 р. окуповані російською федерацією.

Безумовно, обидві книги заслуговують на значний інтерес в Україні, і тому потребують українського перекладу для більш широкого розповсюдження.